

Õ p p e - j a k a s v a t u s t ö ö .

Ülemaade minu tegevusest klassijuhatajana ja mõtteid sellest.

Juhatasin klassi, mis oli 1937./38.õ.-aastal progümnaasiumi I ja järgmisel õ.-aastal II klass. Klassis oli 49 poissi. Enamik on neist pärit Tartu linnast ja rohkem või vähem haritud ning majanduslikult võrdlemisi või täiesti jõukatest perekondadest. Ainult neli õpilast vajasisid toetust kas õpperahast vabastamise või õpperaamatute näol. Stipendiumi nii noores klassis ei anta, sest neid loetakse paralleelseiks maksuta algkooli õppeaastale. Poiste käitumine oli üldiselt eeskujulik, samuti edasijõudmine õppetöös. 1937./38.õ.-aastal oli klass käitumiselt esimesel, õppetöös teisel kohal, järgnedes uuele gümnaasiumi klassile, kus oli äärmiselt kõvasti valitud materjal. Poisid olid intelligentsed, töökad, tragid.

Sügisel oli klass natuke rahutu ja tuli ette õpilaste omavahelisi tülikesi. Et olin esimest aastat õpetaja ja täisnormiga suurtes klassides (40 - 50 õpilast), siis ei suutnud ma loomulikult ka oma klassi esimeste nädalate jooksul küllaldaselt tundma õppida ega klassi sulatada ühtlaseks tervikuks. Aga esialgse ülevaate iga õpilase silmapaistvamaist individuaalseist omadustest sain üsna ruttu.

"Käituge nii, nagu need, kelledest saavad kord tublid mehed!" oli mu esimene pöördumine oma poiste poole. Rõhutasin eelseisvat pikka tööaega võrdlemisi tugevas võistluses, "Kuid julge algus on rohkem kui pool võitu. Seepärast tuleb juba esimestest päevadest peale suhtuda töösse kui südameasjasse, millest oleneb teie tulevik." Toonitasin ka korduvalt klassi õpilaste omavahelist head ja sõbralikku läbisaamist, püüdsin kohe algusest peale luua usaldust enda ja õpilaste vahel. Ja varsti olimegi ühine pere, kus mina klassijuhatajana polnud mitte kardetud ülem, vaid isalik nõuandja, kellele võib paljugi usaldada, usaldada ka halbu asju, millele eest ootab karistus. Minule isiklikult on see heatahtlik läbisaamine mitmelgi korral teinud südame soojaks, olen ju oma klassi saatuse teinud endale samuti südameasjaks.

Alguses oli mõningate õpilastega raskusi, eriti teiseks aastaks jäänutega. Üks õpilane sai isegi sellega hakkama, et puudus mitmel korral koolist, kuid oli ometi terve ja liikus väljas. Nõudsin jõuluks talle karistuseks käitumise viimist väga healt rahuldavale. Mu nõue täidet, kuigi leidis ka vastuseisu. Olin ütelnud ka klassis, kes kuritarvitab mu usaldust, neil pole loota minu kaitset teiste õpetajate ees ega õppenõukogus. Ja see mõjus hästi. Tähendatud õpilasega võib tänaseni täiesti rahul olla. Ühtlasi pidurdas see mõndagi teist.

Õppeaasta algul ja üldse esimesel aastal esines karistamist juhte rohkem kui teisel, millal need redutseerusid minimaalseiks. Mida lähemaks on klassi ja minu suhe muutunud, mida rohkem olen oma poisse tundma õppinud, seda vähem on olnud vaja karistada. On poisid mingi väikese vallatuse või lohakusega toime tulnud, siis piisab, kui küsin klassi astunult, et kes tegi. Nüüd on see peaaegu eranditu nähtus, et vastavad õpilased tõusevad ise püsti, mõni vahest kaheldes, viivitades, aga ometi. Tihti palun neid mõne hetke pärast jälle istuda või küsin nende endi arvamist vasta va teo kohta.

Karistamisel olen püüdnud tarvitada väga mitmesuguseid võtteid. Häid tulemusi on andnud nn. trahvikirjandite meetod, mis seisab selles, et õpilane saab vastavalt oma eksimusele või hooletusele kuid ka hoopis muusisulise kirjandi. Viimane kuulub parandamise ja hindamise alla. Kuid seepärast nõuab see meetod õpetajalt omajagu lisatööd. Kõige mõjuvamaks osutub siiski sõbralik ja usalduslik selgitus, kõnelus, mõnikord ka noomitus. Kuid iialgi ei tohi õpilaste usaldust ses suhtes kuritarvitada, neid petta, et meelitada teatavate mittekaristamise lubaduste abil õpilasi tõtt kõnelema, süütegu üles tunnistama, kuid pärast siiski karis-

tades. Samuti tuleb iga pisemagi asja puhul pidada täpselt sõna ja täita oma lubadus õpilaste suhtes - neid tuleb kohelda täisväärtuslike inimestena.

Möödunud õppeaasta lõpul tegi mulle tublisti muret oma klassi tulevik järgmises klassis. Sest ees sammub kaks suurt klassi (paralleelklassid), minu oma on aga üksik, ja seepärast langevad kahes klassis istumajääjad minu klassi. Niisugune element võib aga klassi taseme allapoole nii käitumise kui õppimise poolest. Esimesel aastal oli mul ka peamine raskus just kursust kodamajäänutega. Ühest niisugusest (ja kõige pahaloomulikest, salakavalast) sain lahti, sest ta ei suutnud klassi kursust lõpetada ka mitte teisel aastal. Kuid isegi veel järgmisel aastal (prog. II kl.) erinesid need poisid teistest ja moodustasid teatavas mõttes klassi "alakihi". Nii raske on neid normaalselt edasijõudjatega ühte sulatada. Siis langes kevadel minu klassist veel kaks halba poissi välja, jäädes kursust kordama. Üks neist raskesti kasvatatav seepärast, et koduga ei saanud õiget kontakti ja et kodu soodustas poisi eemalehoidumist klassi või kooli ühiseist ettevõttest.

Kuid klassil tervikuna oli õnne. Eelnevate klasside istumajääjaist langes enamik koolist välja oma liiga halva edasijõudmise ja soovida jätkuva käitumise tõttu. Ainult kaks tuli minu klassi - ja neist oleme ühes koos jagu saanud, s.t. neist hakkavad saama "omad poisid". Üks neist oli hulk aega kui võõrkeha teiste hulgas. Tülitsetes, käratses, provotseeris pahandusi poiste vahel, oli ise rapakas, must. Ja lõpuks sai sellega hakkama, et määris tundide ajal ees istuvate õpilaste kuklad tindiga ja toppis tindiseid pabereid krae vahele. Kui asi minuni puutus ja kui ma asusin asja selgitama, tegi mainitud õpilane salaliku näo ja kõneles mulle, et tema küll polevat seda teinud, aga ta teadvat süüdlast, ainult eitahtvat avaldada, sest see olevat ta sõber. Lõpuks ometi ütles - see oli ta pinginaaber, igati korralik ja usaldatav poiss. Selline käitumine oli selles klassis kuulmatu - ajada süü nii alatul kombel kaasõpilase peale. Poisi elukombed võeti rahuldavale. Ja sest saadik on poiss palju korralikum, ühtlasi sõbralikum. Teinekord on karm käsi heaks kasvatajaks, kui headust ei osata hinnata.

Sellevastu tuli väljastpoolt juurde neli poissi, kes osutusid eeskujulikeks õpilasteks. Edukuses õppetöös platseerusid nad jõuluks järgmiselt: üks oli kolmas, teine neljas, kolmas seitsmes ja neljas kahekümnemes.

Nii oli klass muutunud eelmise aastaga võrreldes tugevamaks ja käitumiselt korrektsemaks, seesmiselt ühtlasemaks.

Erilist rõhku olen pöördunud panna õpilaste paigutusele klassis. See on aga iseenesest võrdlemisi raske ja hell küsimus. Kõigepealt tuleb arvestada defektidega õpilasi (halb kuulmine, lühinägelikkus), teiseks iseloomu, eriti silmas pidades suuri jutlejaid, rahutuid, siis edasijõudmist, sobivust pinginaabriga (see viimane asjaolu pole kaugeltki tähtsusetu), õpilase kasvu. Isiklikult ma ei poolda sellist viisi, et kaks või rohkem kordi õppeaasta jooksul kogu klass nn. segi lüüa, kõik ümber asetada. Näiteks püüdsin teise aasta sügisel isegi võimaluse piires eelmise aasta istumispaiku säilitada. Kuid üksikuid ümberpaigutusi olen teinud kogu õppeaasta jooksul. Olen meelega pöördunud alal hoida teatavaid pinginaabri sõprusi, samuti säilitada ka laiemas ulatuses kord juba sümpaatseks ja terviklikuks muutunud mitmeid naaberpinke hõlmavaid "Lokaalmiijööd". Sel teel juurduvad õpilased tugevamini klassivaimusse. Muidugi tuleb siin toimida väga ettevaatlikult ja olla teadlik klassi üldise ja üksikute kohtade vaimuga. Tihti on küll raske säilitada selliseid "paikondlikke ühikuid", sest mõni väiksem ümberpaigutus kutsub endaga paratamatult kaasa suuremaid muudatusi õpilaste asetuses. Üldiselt on see klassijuhataja ülesanne üsna tänuväärne ja pakub mitmeid võimalusi juhtida, ühtlustada ja taltsutada klassi. Kui mõni suur lobasuu paigutada niisuguste naabrite vahele, kes on tõsised õppijad ega hooli lobisemisest, küllap jääb vaiksemaks ka too jutuaajaja. Kuid raskusi tekibki siin sellega, et ei tihka alati tõsisid töötajaid koormata selliste rahutute poistega, raskusi tekib just seepärast, et

tuleb arvestda väga mitmesuguseid ja komplitsseeritud asjaolusid. Mõnikord osutub päris mõistlikuks võtta kuulda õpilaste endi soove, teinekord ei tule see aga küsimussegi.

Klass on omaette ühiskond, kus valitsevad igale klassile individuaalsed kombed ja traditsioonid - neid on nii positiivseid kui negatiivseid. Klassijuhataja võib siin palju ära teha, kui tal on õige kontakt klassiga. Klass ilma juhtimata, ilma kindlaks kujunenud töö ja kasvatust soodustavate harjumusteta on siiski pigem negatiivne kui positiivne mõhur üksiku õpilase seisukohalt vaadates. Päris korralikki õpilane võib tulla toime viguri, vallatuse või tembuga, kui teatava rühma või naabrite tuju nakatab teda. Kujukaks näiteks sellise nakkuse kohta on sageli esinev paberinoolte pildumine tundide ajal. See võib kujuneda otse massiliseks. Ka minu klassis läks möödunud sügisel, siis õppetöö algul, hoogu pabernoolte fabritseerimine ja nende lennutamine, eriti ühe vanema õpetaja tunnis. Esitan allpool ühe süüdlase karistuskirjandist katkendeid selle sündmuse kohta.

Kuidas ja milleks ma andsin möödunud aastal sõna mitte enam pilduda tunnis nooli?

Möödunud aastal, kui härra N. hakkas meie klassile esimest aastat tunde andma, siis läks meie klassis noolepildumine hoogu. Härra N. on vana mees ja ta ei näe nii hästi nagu teised õpetajad. Ja see oligi see viga, miks me pilduma hakkasime. Siis hakkas see pildumise hoog ka minusse ja ma viskasin ka nooli. Saatuslikuks sai aga üks tindiga visatud nool, mis sattus vastu seina ja määris seina ära. Härra Käosaar hakkas pärima, kes olid need noolepildujad ja neid sai vist peaaegu terve klass. Nende seas ka muidugi mina. Ja et neid süüdlasi väga palju oli ja ka sellepärast, et see asi oli esimest korda, siis käskis härra Käosaar anda meil sõna mitte enam pilduda tundides nooli. Selleks tõusis kogu klass püsti. Härra Käosaare küsimuse peale, et kas te lubate pilduda nooli, vastas kogu klass ei!

Sõna andsin ma küll sellel korral, aga kas ma ka seda tõelikult lubasin pidada, seda ma ei tea, aga nüüd ma tean, et ma olen oma sõna murdnud.

Kuidas ma murdsin oma sõna?

Sellest lubaduse andmisest oli juba möödunud peaaegu terve aasta. Aga nüüd algas PII klassis jällegi see noolte-pildumine. Alguses oli see nii väikest viisi ja tagasihoidlikult, aga järjest võttis see pildumine suurema ulatuse. Kõige rohkem pilluti nooli jälle härra N. tunnis.

Ühel neljapäeval päeval matemaatika tunnis joonistati midagi tahvlile, kui järsku lendas üks nool mulle lauale ja säält seina ja pingi vahele. Siis hakkasin ma tagasi vahtima, kes seda noolt viskas. Nooli oli siis juba kaunis palju lennus. Päris ilus oli vaadata, kuidas nad lendasid. Nüüd ei jõudnud ka mina selle pildumise vastu olla, mida ma senini olin jõudnud. Rebisin kaustikust paar lehte ja tegin neist nooled, mida siis viskasin. Nüüd visti veel minu poole nooli ja peagi oli seinäärises vahes hulk nooli.

Sõnamurdmise tagajärg.

Järgmisel päeval eesti keele tunnis hakkas hr. Käosaar pärima, kes olid need nooltepildujad. Siis tuli mulle meelde, et ma möödunud aastal andsin sõna mitte enam pilduda tunnis nooli. Alguses olin ma kahevahele, et kas tunnistada üles või ei. Aga ma teadsin, et kui ma üles ei tunnista, siis läheb mul palju halvemini. Nii ma tõusin üles vist esimesena. Siis hakkas poisse järjest üles tõusma. Ja neid oli vist üheksa poissi. Siis kirjutati pildujate poiste nimed üles ja hr. Käosaar ütles, et need

poisid antakse klassikohtusse, mis korraldatakse selle jaoks. Kohut peeti klassijuhataja tunnis 28.novembril s.a. ja ka peale tunde. Esimese "kohtuistung" ajal kuulati kõik süüdlased üle. Lõhmus luges ühelt paberilt midagi ja siis küsis meilt: "Kas te tunnistate endid süüdi nooltepildumises matemaatika tunnis?" Enamik poistest vastas "ja", aga mõned ütlesid "ei". Rohkem meile ei öeldud midagi. Me pärisime küll kohtunike käest asja kohta midagi teateid, aga nemad ei öelnud midagi. Ainult Arrakult saime natuke teada kohtu tegevuse üle. Ühel päeval loeti meile kohtu otsus ette. See oli põnevam silmapilk kui kunagi enne selle kohtu ajal. Ja kui minu karistus jõuti ette lugeda, jäin ma päris rahule selle otsusega. Sest ma olin selle ära teeninud.

Kohtu koosseisu kuulusid üldiselt tõsisemad ja kohusetruumad poisid, kui õppimise poolest nii parimaid kui nõrgemaid. Et selle klassi õpilased on veel liiga noored niisuguse ülesande teostamiseks omal jõul, siis pidin ise kohtu käiku juhtima. Kuid otsuse langetamise püüdsin jätta võimalikult õpilaste hoolde. Kohtuistungil ajal oli sõnaõigus kõigil. Kohtuürija ja prokurör olid oma osa ette valmistanud.

Esitan üksikuid kohti klassi omakohtu otsustest.

Nr.2.

leiti olevat süüdi : 1) kui esimesi nooltega pildujaid, 2) tündiste nooltega pildumises, mille kaudu määris kaasõpilasi ja nende vihikuid, 3) oma süüteo salgamises, mis on eriti hukkamõistetav kui ebamehelik ja mitteaust käitumine kaasõpilaste suhtes, sest sellega veeretas ta oma eksimused teiste kaela; 4) ähvardamises kohtuliikmeid ja teisi kaasõpilasi, kes julgesid kõnelda tõtt tema tegudest, et tasub neile rusikaga kätte. Nende süütegude eest karistas kohus kõrgema karistusega selle süüteo karistuste hulgast - kahetunnilise istumisega pühapäeval, millest ametlik inspektori märkus läheb teatevihikusse, ja nelja kirjandi (kokku 10 lk.) kirjutamisega.

nr.4

leiti olevat süüdi: 1) kui esimesi noolte tegijaid, varustades kogu tund pildujaid nooltega ja 2) noolte pildumises. Arvestades seda, et ta oli esimene, kes tunnistas kohe klassijuhatajale oma süü, ja arvestades tema muidu korralikku käitumist, eriti kohusetruudust klassi laekurina, avaldab kohus kahetsust, et ta üldse võttis osa sellisest tegevusest, - ja karistab teda kirjalliku noomitusega teatevihikusse vanemaile teadaandmiseks ja 4 kirjandiga (10 lk.)

nr.8

leiti süüdi olevat noolte pildumises ja tülitsemises noolte pärast N-ga, määrides üksteist tündiste nooltega. Samuti on ta süüdi oma teo salgamises ja demonstratiivses nutmises kohtuistungil ajal, mil teda süüdistati noolte pildumises. Teda karistatakse 4 kirjandiga (10 lk.).

nr.12

leiti süüdi olevat noolte tegemises ja nende edasiandmises. Arvestades tema vastustatamat kirge lahendada ristsõnamõistatusi isegi klassijuhataja tundides, määratakse talle karistuseks koostada üks ulatuslikum ristsõnamõistatus klassi õpilasi ja noolte pildumist sisaldavate sõnadega ning kirjutada 4 kirjandit (9lk.), üks neist peab olema naljakas-kurva sisuga.

Kõigile süüdlastele, välja arvatud need, kel on vastav erimärkus, tehakse noomitus sinisesse vihikusse.

Lisaks avaldab kohus kahjatsust, et säärane noolte pildumine üldse leidis aset, eriti arvestades seda, et möödunud aastal andis terve klass klassijuhatajale sõna kunagi enam sellise asjaga hakkama saada. Eriti tuleb kahjatseda, et üksikud õpilased on oma sõna murdnud juba teiskõrdselt. Kohus avaldab tõsist kahetsust ja tõsise noomituse süüdlastele ja kõigile poistele, kes kuidagi on soodustavalt kaasa aidanud noolte pildumises. Iga kohusetruu poisi ülesanne oleks olnud kogu see pahandav vahe-

H. Treffneri Gümnaasiumis on klassijuhataja-tund juba pikemat aega olnud plaanikindlalt sisustatud. Möödunud aastal töötati välja uued üksikasjalikud kavad nii keskkoolide (progümnaasiumi ja reaalkooli) kui gümnaasiumi jaoks. Töötasin vastavas komisjonis kaasa, kus isiklikult koostasid progümnaasiumi I ja II klassi kava. Kogu kava on avaldatud inspektor R. Kleisi poolt „Eesti Koolis“ 1938. nr. 10. Avaldan siin minu poolt koostatud osa.

I klass

1. Kooli kodukorraga tutvustamine: a) kord tunnis; b) kord vahetuhdides; c) kool ja kodu; d) klassi omavalitsus ja ametnike kohustused.

2. Õpilase ajajaotus ja töökorraldus. Kodutöö korraldamine ja töökava. Õppimistehnika. Vaba aja kasutamine. Õppevahendite korrashoid.

3. Kodu. Vanemate mure ja hool laste eest. Laste tänu. Kodutunne.

4. Viisakus ja kombed: a) teretamine koolis, tänaval, seltskonnas jne.; b) käitumine koolis (õpetajate ja kaasõpilaste vastu); c) käitumine kodus (vanemate, õdede-vendade, teenijate, külaliste jne. vastu); d) käitumine seltskonnas (perekonnas, peol, koosolekuil ja aktustel, kirikus, matustel, teatris, kinos); e) käitumine külaskäikudel, söögilauas, tänaval, omnibuses, raudteel; f) riietumine.

5. Tervishoid ja puhtus. Ihupuhtuse eest hoolitsemine. Hammaste ja küünte puhastamine. Juuste korrashoid. Riiete ja jalanõude korrashoid. Kodune tervishoid: valgustus, õhupuhtus jne. Puhtus, kord ja ilu kodus ümbruses.

Märkus. Sügisel paaril esimesel tunnil võetakse lühidalt läbi p. 1 ja osaliselt pp. 2 ja 4. Hiljem tulevad need detailsemale vaatlusele.

II klass.

1. Viisakus ja kombed. Prog. I kl. kava vastava osa süvendatud kordamine, lisaks kirjavahetus (mitmesugused kirjade vormid).

2. Õpilase ajajaotus ja töökorraldus. Prog. I kl. vastava osa süvendatud ja täiendatud kordamine.

3. Kasuliku ajaviite küsimus (vastavalt õpilaste individuaalsele kalduvustele ja võimetele). Vaba lektüür.

4. Enesekasvatusest: harjumused igapäevases elus ning piasjus ja nende tähtsus. Heade harjumuste omandamine: kord, täpsus, korralikkus ja kohusetruudus väikesis asjus, võitlus püsivusega, unustamise ja teiste halbade harjumustega. Sõnapidamine, taktitunne (konkreetselt ja arvestades õpilase elupiiri).

Kava hakkas täies ulatuses kehtima teisest poolaastast.

1937./38. õ.-aastal võtsin läbi lühidalt järgmist (mainitud pole jooksvat, igapäevast klassijuhataja-tunni sisu): 1. tund: kord koolis, käitumine väljaspool kooli (üldjoonis). 2. tund: käitumine klassiühiskonnas, eriti tunnis. 3. t. Õpilaste päevane tegevus (koos ankeediga). 4. t. Milleks õppida? 5./6. t. Kuidas õppida? 7. t. Õpilase päevaraamat; kord tunnis. 8. t. Kord piasjus. 9. t. Kuidas õppida? (tegeline näidetega Õppimistehnikast) 10. t. Ettevalmistusi klassilipu avaaktuseks. 11. t. Klassilipu pidulik vastuvõtmine. 12. t. Vaba aja kasutamisest (lektüür, talisport). Teisel poolaastal tuli klassijuhataja tegevuse kohta koostada ametlik töökava. Käsitlesin järgmist: 1. t. Käitumine koosolekul, teatris, kinos jne. 2. t. Käitumine rongis, omnibusel. 3. t. Käitumine tänaval ja muil avalikel kohtadel. Teretamine. 4. t. Tervishoid talvel, talisport. 5. t. Õpilaste ja õpetaja (eriti klassijuhataja) vahetööd (usalduse, sõbralikkuse tähtsus). 6. t. Õpilaste omavahelisest suhtlemisest - korrektsus ja endavalitsemine seal. 7. t. Käitumine kodus (vanemate, õdede-vendade, teenijate, külaliste jt. vastu); käitumine vanemate inimeste seltskonnas. 8. t. Tervishoid (söömine, hammaste, jalgade puhtus ja tervishoid). 9. t. Soome kirju (klassil oli soome õpilastega minu algatusel kirjavahetus). 10./11. t. Ettevalmistusi klassiõhtuks. 12. t. Kodukaunistamisest. Ilu ja kord kodus ja kodu ümbruses. 13./14. H. Treffneri Gümnaasiumi ajaloost.

Teisel aastal, evides juba rohkem vilumust, algasin kohe sügisel kavakindla tööga. Annan kospektiivse ülevaate sellest tööst (arvestades siin ettenähtud 20 tundi kogu aasta jooksul)

1. süstemaatne tund: õppevahendite korrashoid - raamatud, vihikud (paber, vihikute normeeritud suurus, pealkirjad, vihikusse kirjutamine). Vihikute pealkiri oli normeeritud eesti keeles järgmiselt :

Vihikusse kirjutatakse ainult ühele küljele, teine jäädes paranduste jaoks. Pealkirja üldine kuju oli kõigis aineis ühine. Käs-sijuhatajana olen pidevalt kontrollinud raamatute ja vihikute korrashoidu ning välise kuju ühtlust.

Edasi oli arutlusel päevaraamatu kasutamine. Tegelikult peab igal õpilasel see olema ja järjekindlalt korras hoitud. See harjutab teatavat korra- ja järjekindlusetunnet, samuti esineb palju vähem juhte, et õpilane pole teadnud või on unustanud, mis oli õppida.

2. tund. Kord koolis: tunnis, vahetunnil (koridoris, õuel), koduteel (ainult üksikuid konkreetseid näiteid, sest üldiselt on see küsimus II kl. tuttav). Eriti rõhutasin intensiivse töö ja korra tähtsust tunnis õppetöö edukuse, s.t. õpilase enda huvides.

3. tund. Käitumisest seltskonnas, tänaval, raudteel, omnibuses jms. Tund rajanes peamiselt vahel arutlusel ning vaatlusel. Lasksin õpilastel kavakindlalt tuua nende endi elust vastavaid näiteid, tähelepanekuid.

4. tund. Kuidas õppida? Õpilase töökorraldus ja ajajaotus. Tuletasime meelde eelmisel aastal ühisel arutlusel leitud ja minu poolt sõnastatud juhtnõore ning täiendasime neid kokkuvõtlike punktidega (vastava teksti kirjutasi õpilased korralikult oma päevaraamatu algusesse). Järgmisekt tunniks kodutöö „Kuidas ma õpin?“ Tekst oli järgmine:

Kuidas õppida?

1. Kui asun õppimise juurde, siis unustan kõik muud mõtted, huvid ja asjad ning püüan mõelda ainult õpitavaid aineid. Kui see ei õnnestu kohe, siis harjutan end pidevalt selleks, kuni suudan süveneda õppimisse, sest ma tean, et see on väga tähtis heade töötulemuste saavutamiseks.

2. Minu hüüdlauseks olgu õppimisel: vähese jõu. ja ajakulutusega palju tulemusi! Kuid hoolsust, korra- ja puhtusearmastust olgu mul alati piiramatult. Iga väiksemagi töö, mida teen, teen kõge suurema hoole ja tähtsusega. Eriti hoolitsen käekirja eest, et see oleks ilus, selge ja loetav. Sellepärast ei kirjuta ma kunagi rutates, rämpakalt ega hooletult. Kirjutan ainult hea süle ja terava pliiatsiga.

3. Õppetükki lugema asudes teen kõigepealt endale selgeks, millest seal kõneldakse. Enne edasi ei loe, kui olen loetust täiesti aru saanud. Kui ma esimesest lugemisest ei taipu, mida tahetakse teatava lause, sõna või tehtega öelda, siis loen veel kord mõtlikult, kuni see on mul põhjalikult seäge. Lõpuks kordan veel kas raamatust või peast. Siis teen väikese vaheaja (5-10min.) ja peale seda hakkan järgmist ainet õppima.

1. Asudes õppima, korraldan kõigepealt töölaua - kõik segavad kõrvalised asjad paigutan mujale.

2. Õppimiseks vajalikud asjad paigutan enne töölauale.

3. Peale tarvitamist panen iga asja oma kohale, et poleks hiljem asjatut otsimist.

4. Õppimise ajal ei tegele ma mingisuguste kõrvaliste asjadega ega mõtetega.

5. Õppimise edukuseks on määrat tähtsusega süvenenud ja kavakindel töötamine.

6. Ma mitte ainult ei kavatse hästi õppida, vaid teen seda ka tegelikult.

Kuidas ma õpin?

Koolist tulnud, ei hakka ma kohe õppima, vaid seda teen ma hiljem. Enne õppimist vaatan päevaraamatust, mida järgmiseks päevaks õppida on antud. Kõrvaldan enne laualt asjad, mis mõtteid laiali võivad viia. Õppetükki lugedes saan sellesse süvenda ker- gesti, kui keegi ei sega. Kirjalikud tööd teen ma harilikult enne, kui sama aine lugemise, päheõppimise või jutustamise. Kui laulu on tarvis pähe õppida, loen enne laulu üks või paar korda läbi. Kui on raske laul, mis hästi ei taha pähe jääda, siis katsun pähe õppida laulu paari rea kaupa, kui aga kergem, siis õpin pähe korraga rohkem ridu. Kui laulu olen nii läbi töötanud, siis loen terve laulu veel läbi ja ütlen siis peast. Kui aga laul ei ole veel jäänud pähe, siis loen laulu veel ja mõtlikult, kuni saan laulu ütelda peast. On aga antud mingi õppetükk jutustada, siis loen selle õppetüki läbi. Kui ma mõnest lausest täielikult aru saanud ei ole, siis loen seda lauset veel. Järgmiselt jutustan seda õppetükki. Kui olen jutustanud, siis loen selle tüki veel kord üle. Hommikuti enne kooli minekut ma tavaliselt ei õpi, vahest harva silman mõnd raskemat osa. Hommikul on tarvis väl- japuhanult kooli minna, sest siis võib huviga õppeainete kalla- le asuda.

Teine õpilane.

Asudes õppimise juurde, kõrvaldan kõik mängud ja jutud, milledega tegutsesin enne seda. Kõige esiteks teen harilikult joonistused, sest neid on lambivalgusel halb värvida. Kui min- gis aines on antud midagi pähe õppida, siis loen esmalt ühe salmi või paar rida ja kordan neid seni, kui nad on täielikult peas. Siis loen järgmise salmi ja kui see ka on peas, kordan seda koos esimese salmiga. Niiviisi õpin terve laulu pähe. Ju- tustuse puhul loen terve jutu korraga läbi, siis katsun jutus- tada seda raamatu abil. Kirjalikke töid teen vaikides ja püüan hästi süveneda sellesse, et mitte teha hooletusvigu. Sealjuu- res püüan ka kirjutada selgelt ja loetavalt. Ennemini ma ei suutnud süveneda hästi, aga nüüd olen harjutanud end püsivalt ja unustan õppimisel kõik kavatsused ja muud segavad mõtted. Kui kõik ained on ära õpitud, siis kasutan ülejäänud aega kor- damiseks, kas kõik on korralikult õpitud. Pärast õppimist tege- len ma mängudega.

"Kui on vaja õppida jutustamiseks, siis loen õpitava osa kord läbi. Nüüd mõtlen seda mõttes. Kui mõni koht ei ole sel- ge, vaatan seda raamatust ja kordan jälle, kuni see on selge."

Kuidas ma õpin tükki jutustama?

"Kui antakse mõni tükk jutustada, siis loen selle enne paar korda läbi ja pärast võttan mõttes õige lühidalt selle sisu kokku. Ajaloo juures aga õpin pärast aasta-arvud pähe."

"Kui mul on midagi pähe õppida, siis ma loen kolm või ne- li rida läbi ja kordan mõttes, nüüd loen ma järgmised kolm või neli ning kordan siis nad mõlemad. Nii ongi salm pääs. Mõni- kord ma teen ka nii, et ma õhtul laulu ainult natuke õpin nii, et ma teda hädavaevalt üles ütelda saan, hommikul, kui ma aga üles ärkan, siis on laul selge kui vesi. Kui ma jutustama õpin, siis ma loen esiteks tüki läbi. Nüüd loen teist korda läbi ja püüan mõtelda ainult sellest, mis seal räägitakse, pärast jutus- tan ja tükk ongi valmis. Kirjatööd kirjutan ma enne mustalt ära, ja loen läbi ning panen mõned laused veel juurde või tõmban ma- ha ja vaatan, et mõte oleks selge lausetes. Pärast kirjutan ma puhtalt ümber ja loen läbi ning vaatan, kas tähtedel on punk- tid otsas."

"Kui asun kodukirjandit tegema, siis koostan kõigepäält kirjandi kava, mille järele asun tööd kirjutama musta vihi- kusse, vaatan ta veel läbi ja täiendan ning kirjutan puhtalt ümber.

Inglise keele testi valmistamisel ette järgmiselt: alguses kirjutan sõnad eesti ja inglise keeles pliiatsiga paberile. Loen nad kord läbi, siis katan ingliskeelsed sõnad paberiri- бага kinni ja hakkan eesti keeles ning ka inglise keeles neid sõnu tindiga üle kirjutama, kontrollides sealjuures, kas ma vastava sõna ingliskeelset tähendust tean. Kui olen selle

lõpetanud, toimin vastupidi, s.t. katan eestikeelsed sõnad kin-
ni ja kontrollin ingliskeelsete sõnade tähendust eesti keeles".

7.tund. Kuidas lugeda? Vaba lektüür: eakohasest kirjandusest (ot-
simäme koos või mina juhatasin vastavaid teoseid raamatukogu
katalogist). Edasi toimus üksikasjalikum ja konkreetne vaatlus,
kuidas lugeda õppetükke, lühemaid kirjutisi, jutustusi, romaane.

8.tund. Enesekasvatusest: harjumused ja nende tähtsus; heade
harjumuste omandamine - kord ja täpsus, korralikkus ja kohusetun-
ne väikestes asjades. Järgmiseks tunniks kirjand (ära anda paar
päeva enne vastavat tundi, et neid oleks võimalik läbi vaadata
ja töötada) järgmiste teemade hulgast:

- 1) Minu halbu iseloomujooni
- 2) Millistest omadustest ma soovin vabaneda?
- 3) Mis minus on halba?

Enne seda arutlesime või juhtisime tähelepanu mitmesugus-
tele halbadele omadustele, nagu: laiskus, lohakus, hajameelsus,
mõtlematus, unustamine, lubaduste mittetäitmine, sõnakuulmatus;
kadedus, egoism, liigne analüüs või selle täielik puudumine;
koerustükkide, pahanduste tegemine jne.

9.tund. Halbu iseloomujooni kirjandite põhjal; (kui klassi-
juhatajal on õpilastega usalduslik vahekord, siis on parem, kui
temal on nimelised tööd; kuid õpilastele peab enne tagatud olema
anonüümsus klassi ees).

Järgmiseks tunniks kirjalikult teemade hulgast:

- 1) Minu häid iseloomujooni.
- 2) Miks ma meeldin endale?
- 3) Mida minus on head?
- 4) Mida minu ema ja isa arvavad minust?
- 5) Kas ma olen hea laps vanemaile?
- 6) Kuidas suhtuvad minusse kaasõpilased (sõbrad, õpetaja)
- 7) Ühe klassivenna iseloomustus.

10. tund Häid iseloomujooni (kirjandite põhjal). Esitan mõ-
ningaid näiteid mõlemast teemade rühmast.

Õpilane N₁

Minu halbu iseloomujooni.

"Igal inimesel on omad head ja vead. Kuid see on juba halb,
kui halvad iseloomujooned ületavad häid. Enese vigu on raske
aru saada, kuna teise juures on neid kergem tähele panna. Mina
olen vahest sõnakuulmatu, näiteks minule on keelatud puude ja aia
otsa ronimine, kuid sinna kisub mind nagu imeväel, ei saa õieti
arugi, kuid siis leiian end jälle kuskil kõrgemal kohal. Aastaid
tagasi oli mu karistuseks üleannetuste eest nurgas seismine. Et
ma seal mõne hea korra seisnud olen, näitab see, et toa nurk oli
määrdund ja tapet kohati rebitud. Õde oli ka küll selles kaas-
süüdlane. Ega seegi eelmises lauses ilus ei ole, et ma oma õest
halvustavalt räägin. Sedagi juhtus, kui ma enese halbusest aru
sain, läksin ise nurka ja seisin seal mõne aja. Nüüd mind üle-
annetuste eest enam nurka ei saadeta, vaid arvatakse, et manit-
sussõnadestki piisab, vähemalt selleks korraks ja ma tahaksin
end parandada. Ja lõppude lõpuks võiksin kõike veel täielikumalt
ja paremini teha."

Missuguseid iseloomujooni ma soovin endale?

"Meie kõikide kohus on püüda paremusele. Inimest hinnatakse
tema tubliduse järgi. Kuid tublidus oleneb iseloomust. Mina ta-
haksin omada häid iseloomujooni, et elus paremini läbi saada.
Tahaksin olla aus, õiglane, tark, hoolas, edasipüüdlik, viisakas,
julge ja tõsine töömees. Olen sageli püüdnud eespool loetletuid
häid omadusi omandada ja hea eeskuju järgi elada. Kuid millegi
pärast on see väga raske. Tundub, nagu saaks läbi kergemini ennast
pingutamata, andudes vahest sõnakuulmatusele, vahest valele, suure-
le iseteadvusele, Tihti sügelevad mul näpud ning tahaksin meele-
di teisele vingerpussi mängida, narrida või muud kelmistükke teha.

Valega on samuti. Koolis, kui mõni töö tegemata ununeb, tundub, nagu oleks kergem läbi saada valega. Kuid ma püüan seda halba omadust maha suruda, olles teadlik, et ainult arad valetavad ja julge ei karda halbust üles tunnistades karistustki. Elus meeldivad mulle isikud, kes ~~el~~ midagi suurt korda on saatnud, olgu see teadusemes, lendur või sportlane. Eriti olen huvitatud meie isamaa väljapaistvatest isikutest. Praegusel momendil huvitab mind ees- ti maletaja Paul Keres, kes võistleb esireas Hollandis peetaval maleturniiril.

Õpilane N₂

Mis on minus halba?
(Palun mitte ette lugeda)

"Halba on minus üsna palju. Eriti halb on see, et olen liig äkiline. Kui ma loen mõnd huvitavat juttu või valmistun klassi- tööks, ja mind siis segatakse, siis hüppan tavaliselt püsti ja ~~h~~ löön segajat raamatuga. Kui olen niiviisi toiminud, siistabab mind kahetsus, Heameelega paluksin talt andeks, aga jonnakus kee- lab mind sega tegemast. Kodus jonnin üsna tihti, eriti sellepä- rast, et soovin täielikku vaikust ja seda on raske saavutada toas, kus elab koos kolm-neli inimest. Kui teised asuvad õppima, siis segan neid tihti, kuna nad mind varem veidi häirisid kõnelemi- sega. Koolis olen kade teistele, kes minust paremini õpivad. Eri- ti kade olen klassi parimale õpilasele, sest algkoolis olin pa- rim õpilane ja nüüd vaid esimese viieteistkümne hulgas. See rii- vab ka mu auahnust, sest ma soovin olla parim õpilane klassis. Võiksin veel paremini õppida, kui õpin praegu, kuid selleks puu- dub mul püsivus ja tahtejõud. Samuti olen ma hajameelne. Hajameel- sus segab eriti kirjalikkude tööde kirjutamist, sest seal võib mõni sõna vahele jääda.

Mis minus on head?

"Ma armastan korda. Oma päeva kasutan korrapärasel õppi- miseks ja mänguks. Mulle meeldib, kui raamatud on korralikult virnas, vihud kõige all, siis suuremad raamatud ja kõige pääl väikesed raamatud. Ma õpin igal võimalusel korralikult kõik ära ja ei jäta midagi õppimata lootes juhusele.

Tahan ikka olla nii, nagu seda nõutakse õpilaselt. Vanema- tele inimestele annan õmnibusel istet, kuid see on juba harju- mus. Soovin, et mul oleks hää sõber, kellele võiksin usaldada kõik. Iga päev ütlen vanematele, mis juhtus koolis ja millised hinded sain.

Minu tahteks on õppida ja jõuda edasi, et saada teada kõik saladused ja "nõksud" mis on tarvitusel teaduslikus maailmas. Ükskõik kas õppeaine meeldib või ei, õpin teda huviga ja hoolega. Kui olen midagi halba teinud, käib mul äkki kuum laine läbi keha. Kuid hoolimata korralikkusest, on mul siiski enam halba kui hääd."

Õpilane N₃

Minu halbu iseloomujooni.

"Üks minu halbadest iseloomujoontest on koolis tunni ajal rääkimine. Ma ei saa nagu ilma rääkimiseta eladagi. Pean ikka sõpradega kõnelema ja pöörlema. Siis tahan ma tunni ajal veel joonistada. Joonistan igasugustele paberilipakutele. Pärast pillan nad maha ja vahel on pingialune paberitükke täis. Kuid selles ei ole mina üksinda süüdi. Minu pinginaaber on ka neid kange maha pilduma.

Kui mõni õpetaja mulle kehva numbri paneb, siis ma olen te- ma peale kangesti vihane. Muidugi olen ma ise selles süüdi, et kehva numbri sain.

Hommikuti armastan ma kaua magada. Sellepärast pean ma ala- ti kooli "kihutama täie auruga". Niimoodi jääb mõni raamatki va- hel koju.

Palun mitte ette lugeda'."

Õpilane N₄

Minu halbu iseloomujooni.

"Oma halbadest iseloomujoontest võiksin mainida laiskust või õigemini mitteviitsimist ja hooletust. Kui on tarvis kuskile minna või midagi teha, siis mõnikord mitte ei viitsi seda asja

10

korda saata, olgugi et muud ka mitte midagi teha ei ole. Hooletus on mul ka mitteviiitsimisest tingitud. On mul näiteks laud või kapp korrast ära, siis on see sellest, et ma näen küll, et nad segamini on, kuid mõtlen, küll ma pärast teen, ning asi jääbki tegemata. Pääle nende puuduste tunnen endas veel vähemal määral läbema-
tust, kuna ma ei jõua oodata millegi tegevuse lõppu. Liig auahne ja pääletükkiv ma ei ole. Kui mõnel koolisõbral, kellega ma õppi-
mises või mõnes muus asjas võistlen, paremini läheb kui mul, siis on pisut halb enesetunne. Sellisel juhul aga, kui võistlejal halvemini läheb kui minul, tunnen natuke kahjutöömu.

~~Minu-Halbu-iseloomujooni~~

~~"Oma-halbadest-iseloomujoontest-võiksin-mainida~~

Minu häid iseloomujooni.

"Arvan endal olevat järgmisi häid iseloomujooni.

Ma ei valeta. Ma ei salga, kui olen paha teinud, ei kääna ega vääna ka fakte oma kasuks. Teiste peale ma oma süüd ei aja ega vea teisi sisse.

Olen teadusehimuline. Loen palju teadusliku sisuga raamatuid. Eriti huvitavad mind ajaajoolised, maateaduslikud raamatud ja kuulsate kiranikkude teosed.

Ma olen külmavereline ja ei sattu hasarti. Näiteks male või mõne muu mängu juures olen alati rahulik, olgu mängu seis milline tahes. Võit ega kaotus ei ärrita mind, ja ma võin igal ajal, kui vaja, katkestada mängu.

Olen kaastundlik. Kui mõnel kaasõpilasel halvasti läheb, on mul kahju. Läheb tal aga hästi, siis ma kaasa ei rõõmusta. Iseloomujoont. et ma ka kaasa rõõmustada saaksin, soovin ma endale.

Arvan olevat end ka püsiva. Kui ma midagi alanud olen, siis lõpetan ma selle.

Kindlameelne olen ma ka. Nii näiteks ei ole ma muutnud oma poliitilisi ja muid vaateid. Ilmavaatelt olen jäänud alati demokraadiks.

Lõppeks arvan julguse olevat ka minu üheks hääks iseloomujooneks. Kuid julgust arvan olevat igal poisil ja pean seda endast mõistetakse.

Neid ülalmainitud häid iseloomujooni sooviksin veelgi süvendada ja eelmises kirjandis "Minu halbu iseloomujooni" toodud halbu iseloomujooni sooviksin parandada."

Õpilane N₅

"Ega mul neid halbu iseloomujooni nii palju olegi. Mõned halvavõitu omadused on. Üks halb omadus seisab selles, et ma ebameeldivate asjade, nagu ajaloo ja loodusteaduse klassitööde tuupimise jätan viimase päeva viimasele hetkele. Siis ma harilikult ootan täie südamerahuga viimase minutini, lohutades end sellega, et küll ma juba hakkama saan."

11. tund. Klassi omakohus mõningate küsimuste või eksimuste üle tunnis, vahetunnis või üldse koolielus. Käesoleval juhul pabernoolte pildumise üle (vt. lk.)

12. tund. Sõnapidamisest, ausõna ja selle tähtsusest; sõnamurdmise tagajärjed. Osalt õpilaste kirjandite põhjal:

- 1) Meest sõnast, härge sarvest.
- 2) Milleks ma olen andnud ausõna?
- 3) Minu mõtteid sõnamurdmisest praegu ja tulevikus.

Minu mõtteid sõnamurdmisest praegi ja tulevikus.

"Sõnamurdmine on üks autua asi, seepärast peab iga korralik inimene hoiduma sõnamurdmisest. Ühtlasi ei tohiks tulevikus tühja saja pärast sõna anda. Praegu veel koolis olles jääb sõnamurdmine õpetaja ja teiste klassi õpilaste teadmiseks. Tulevikus

11

võib sõnamurdmine sõnamurdjale palju kahjuteha. Tulevikus peaks sõnamurdmist piinliku hoolega vältima. Kui üldse sõna anda, siis mitte mõne tühjaasja pärast, mis võib sõnamurdmist võimaldada, vaid ainult mõõdapääsematul või väga tähtsal korral. Praegu koolis on parem karistus valida, kui sõna anda lubaduse pidamiseks, millest on raske teinekord kõrvale hoida. Koolis olles on ka karistused kerged ja ei teeks raskusi parem neid kanda, kui sõna murda. Praegu noores eas antakse sõna kaunis kergel käel, isegi mõne sendi laenamise juures antakse ausõna. Mõni meie klassi mees annab ohtrasti oma sõnu ja ei mõtlegi sõna pidamisele, sest tal on neid juba kümneid. Sellisel sõnamurdmisel pole minu arvates mingit tähtsust. Iga meie sõna peab olema niisugune, et seda võib usaldada!"

13.tund. Kirjavahetus: erakiri (eelmise tunni lõpul lühikeste juhiste põhjal kirjutatud kirjad ümbrikis, olles parandatud ja tarbe korral ka hinnatud).

14. tund. Palvekiri - selgitus ja tegelikult tunnis palvekirja koostamine.

15. tund. Palve- ja maetlik kiri - tutvumine õpilaste vastavate kirjadega ja nende puudustega.

16. Õpilase suhtumisest õppeainesse ja õpetajaisse (eelmise tunni lõpul korraldatud ankeedi põhjal). Õpilase kohustusi kodu ja kooli vastu.

17. Sallivuses kaasinimeste (kaasõpilaste) ja nende veendumuste vastu (igapäevase elu seisukohalt nii kodus kui koolis). Järgmiseks tunniks lühikene töö teemadest:

Kuidas ma käituksin,

- 1) kui mind keegi kaaslastest lubamatult kõnetab?
- 2) kui vanem inimene mõistab mind süüdi (õigustatult, ebaõiglaselt)?
- 3) kui mind koolis süütult karistatakse?
- 4) kui ma ägeduses teen teisele haiget?

18.tund. Taktitunne. Iga asi õigel ajal ja õigel kohal. Oskus õigel ajal vaikida ja õigel momendil vastavalt kõnelda. Oskus olla tähelepanelik kuulaja ka siis, kui teise kõne ei meeldigi. Oskus teravaid sõnu ütlemata jätta (enesevalitsus) ning halbagitõde, kui see osutub vajalikuks, väljendada viisakas vormis ja toonis (osalt õpilaste tööde põhjal).

19. Viisakus kõnes (Eelmise tunni jätk). Oskus kõnelda viisakalt ja oma mõtteid korralikult, selgelt, loogiliselt väljendada (vastavad harjutused klassis).

20.tund. Õpilaskeskelest. Kirjatööde või ankeedi põhjal lasta õpilastel endil analüüsida ja kritiseerida tänapäeva õpilaskeselt ja tänavazargooni.

Klassijuhatajana olen püüdnud olla kontaktis klassi edasijõudmisega kõigis aineis, (vrg. ülevaateks tabel lk.) olen tublisti vaeva näinud sellega, et klassile saaks harjumuseks töötada igas tunnis korralikult, hoidudes eriti jutuajamisest ja kõrvaliste asjadega tegelemisest. Teataval määral on see andnud tulemusi, kuid siiski mitte sel määral, et oleksin sellega rahul. Suurte klasside puhul on see juht tõesti probleem. Isegi enda tundides, näit. klassijuhataja-tunnis, kui kerkib üles mingi huvitav küsimus, mis kutsub esile õpilastes elava reaktsiooni, olen murdnud pead, kuidas taltsutada poiste pulbitsevat energiat, kuidas rakendada seda produktiivselt ja distsiplineeritult, aga ometi nii, et nad võtaksid elavalt osa tunni käigust. Sageli pole see kõnevaling midagi muud, kui kõige süütum endaavaldus - ei kärsita oodata, ei mallata hoida keelt paigal, kui mõni põnev sõna seal kipitab. Tõsiduse ja kurjaga saab kas või haudvaikuse klassi, aga see pole loomulik. Raskus seisabki selles, kuidas klass töötaks innuga ja elava huviga aga rahus ja seda ilma keelu või ähvarduseta. Minu õppeaine puhul on see lihtsam, sest seal on käsil konkreetne, piltlik materjal, emakeeles tuleb pealegi palju kirjutada, ja kui on tegemist viimasega, siis on igaüks mehe moodi töös.

Isiklikult luban oma tundides vahel lühikesi kõrvalepõikeid, lühikesi vestlusi - aga nii, et õpilastel on teadmine, et see pole mitte nende teha, vaid seda võivad nad vaid minu nõusolekul ning sel tingimusel, et ei mindaks äärmustesse ja et hetke pärast tuleb jälle tõsiselt töötada. Kui õpilastel on teadmine, et õpetaja võib neile üht ja teist vabadust lubada, kui nad seda õigesti kasutavad, kuid ühtlasi ka teadmine, et ta võib seda ka mitte lubada - tähendab õpetaja on ikkagi olukorra peremees (mitte siis õpilased), siis pole karta, et klass käest ära läheks. Muidugi on kergem ja distsipliin suhtes muretum töötada, kui olla järjekindlalt range, tõsine, kuid mina isiklikult küll ei saa nii töötada, kahju hakkab õpilastest, samuti endast. Ei või ära unustada, et tegemist on noorte arenevate lastega, täis pulbitsevat energiat, teinekord ka vallatust, ent väga harva sihilikku pahatahtlikkust, ja et ei saagi iga õppeaine iga õpilast huvitada, nagu pole meid endidki mitmed ained koolis huvitanud. Kõigil lastel pole ju veel küllaldast arusaamist igavagi aine õppimise vajalikkusest ega samuti küllaldast tahtejõudu kujunenud end ise sundida tööle. Ranguse ja hirmuga saab ju sundida tööle, nagu seda mõned õpetajad teevadki, hinnates alati võimalikult karmilt, puudulikke, vaevalt rahuldavaid olgu palju, häid või väga häid kui haruldusi. Teatavaid tulemusi ju saavutatakse selgi teel, õpilased on hirmul, hirmul vanemad, võistluseksamid kummitavad veel tulevikus ees (ja nendega armastatakse tihti ähvardada!). Aga mis noorus see on? Kool muutub vastumeelseks, ilus, õnnelik noorus ~~kattub muutub~~ vastumeelseks kattub närvitseva, rahutult ruttava ja hirmust täidetud õhkkonnaga.

Vaja on rohkem positiivse esiletõstmist ja hindamist, kui negatiivse rõhutamist ja puuduste esiplaanile tõstmist. Kui tunda (või püüda) seda) õpilast ta individuaalsete joontega, on tihti kasulikum tugeva 3+ või eriti 4+ asemel panna 4 või 5. Õpilane peab siis nagu auasjaks väärida tõesti pisut kõrgemalt antud hinnet. Muidugi on see väga hell küsimus, sest mõne võib selline meetod panna „loorbereile puhkama“, seepärast rõhutasingi siin õpilase individuaalset tundmist. Aga tõeks jääb, et õige takti juures tuleb sellest enamail juhtudel kasu.

Teatav vaheldus, huvi virgel hoidmine kas või õpetaja isiku läbi on tarvilik. Kuidas keegi seda teeb, see on olnud ja jääb õpetaja individuaalseks võimeks, selles vahest peitubki õpetajaks loodud isiku sobivus oma alale. Töö sujub niiviisi hoopis kergemini, ta võib muutuda teatavas mõttes spordiks, uniseid nügusid tunnis peaaegu polegi, samuti mitte tunni lõppu tähistava kella ootamist.

Ülemal öeldu on kehtiv eriti nooremate klassidega töötades. Vanemate õpilastega (nagu gümnaasiumis) peaks töö omandama juba kainema, mõistuslikuma tooni, loogika ja tendents teaduslikuma distsiplineerituse, süstemaatsuse poole peaks pääsema seal domineerima. Kuid elav inimene, südamega asja juures olek on teretulnud sealgi.

Esitatud mõtted hõlmavad küll rohkem aineõpetust kui klassijuhataja tegevust, kuid viimasega seoses saavad nad konkreetsemaks, sest siin on tegemist kogu klassi tööga, siin tekib paramatult võrdlus üksikute õpetajate õpetamis- ja hindamisviiside vahel. Klassijuhataja diskreetne ülesanne on ka siin püüda l uua teatavat ühtlust, sageli astuda välja õpilaste kaitseks, aidata leida sõbralikumat arusaamist mõningate arusaamatuste puhul.

Sest klassijuhataja tunneb ju õpetajaist kõige paremini oma õpilaste individuaalseid iseloomujooni ning võimeid, samuti neid põhjusi, miks üks või teine käitub või õpib nii, miks või millest on tekkinud arusaamatusi, ütleme pehmemalt-pettumusi ja kibestumisi õpilaste hulgas.

Kui on klassiga õige suhe leitud, võib klassijuhataja kasvatuslik mõju olla väga suur, samuti ka edasijõudmises õppetöös.

Oma klass, selle kasvatamine, juhtimine aastast aastasse, õnnelikumal juhul kooli lõpuni - see on õpetajale suureks rõõmuks ja rahulduseks (muidugi kui õpetaja on oma ameti valinud seesmise kutsumuse järgi). Minu esimene soov kooli direktorile kõnelusel kandideerimise ajal oli, et ma saaksin tingimata ühe võimalikult noore klassi juhatada. Ilma oma klassita on koolitöö nagu poolik, ametlik, sealt puudub vajalik kodusus, kasvataja armastus oma õpilaste vastu.

H. Treffneri Gümnaasiumis on klassijuhataja-tund juba pikemat aega olnud plaanikindlalt sisustatud. Möödunud aastal töötati välja uued üksikasjalikud kavad nii keskkoolide (progümnaasiumi ja reaalkooli) kui gümnaasiumi jaoks. Töötasin vastavas komisjonis kaasa, kus isiklikult koostasid progümnaasiumi I ja II klassi kava. Kogu kava on avaldatud inspektor R. Kleisi poolt "Eesti Koolis" 1938. nr. 10. Avaldan siin minu poolt koostatud osa.

I klass

1. Kooli kodukorraga tutvustamine: a) kord tunnis; b) kord vahetuhdides; c) kool ja kodu; d) klassi omavalitsus ja ametnike kohustused.

2. Õpilase ajajaotus ja töökorraldus. Kodutöö korraldamine ja töökava. Õppimistehnika. Vaba aja kasutamine. Õppevahendite korrashoid.

3. Kodu. Vanemate mure ja hool laste eest. Laste tänu. Kodutunne.

4. Viisakus ja kombed: a) teretamine koolis, tänaval, seltskonnas jne.; b) käitumine koolis (õpetajate ja kaasõpilaste vastu); c) käitumine kodus (vanemate, õdede-vendade, teenijate, külaliste jne. vastu); d) käitumine seltskonnas (perekonnas, peol, koosolekuil ja aktustel, kirikus, matustel, teatris, kinos); e) käitumine külaskäikudel, söögilauas, tänaval, omnibuses, raudteel; f) tiitumine.

5. Tervishoid ja puhtus. Ihupuhtuse eest hoolitsemine. Hammaste ja küünte puhastamine. Juuste korrashoid. Riiete ja jalanõude korrashoid. Kodune tervishoid: valgustus, õhupuhtus jne. Puhtus, kord ja ilu kodus ümbruses.

Märkus. Sügisel paaril esimesel tunnil võetakse lühidalt läbi p.1 ja osaliselt pp.2 ja 4. Hiljem tulevad need detailsemale vaatlusele.

II klass.

1. Viisakus ja kombed. Prog. I kl. kava vastava osa süvendatud kordamine, lisaks kirjavahetus (mitmesugused kirjade vormid).

2. Õpilase ajajaotus ja töökorraldus. Prog. I kl. vastava osa süvendatud ja täiendatud kordamine.

3. Kasuliku ajaviite küsimus (vastavalt õpilaste individuaalsele kalduvustele ja võimetele). Vaba lektüür.

4. Enesekasvatusest: harjumused igapäevases elus ning piasjus ja nende tähtsus. Heade harjumuste omandamine: kord, täpsus, korralikkus ja kohusetruudus väikesis asjus, võitlus püsivusega, unustamise ja teiste halbade harjumustega. Sõnapidamine, taktitunne (konkreetselt ja arvestades õpilase elupiiri).

Kava hakkas täies ulatuses kehtima teisest poolaastast.

1937./38.õ.-aastal võtsin läbi lühidalt järgmist (mainitud pole jooksvat, igapäevast klassijuhataja-tunni sisu): 1. tund: kord koolis, käitumine väljaspool kooli (üldjoonis). 2. tund: käitumine klassiühiskonnas, eriti tunnis. 3. t. Õpilaste päevane tegevus (koos ankeediga). 4. t. Milleks õppida? 5./6. t. Kuidas õppida? 7. t. Õpilase päevaraamat; kord tunnis. 8. t. Kord piasjus. 9. t. Kuidas õppida? (tegeline näidetega Õppimistehnikast) 10. t. Ettevalmistusi klassilipu avaaktuseks. 11. t. Klassilipu pidulik vastuvõtmine. 12. t. Vaba aja kasutamisest (lektüür, talisport). Teisel poolaastal tuli klassijuhataja tegevuse kohta koostada ametlik töökava. Käsitlesin järgmist: 1. t. Käitumine koosolekul, teatris, kinos jne. 2. t. Käitumine rongis, omnibusel. 3. t. Käitumine tänaval ja mui avalikel kohtadel. Teretamine. 4. t. Tervishoid talvel, talisport. 5. t. Õpilaste ja õpetaja (eriti klassijuhataja) vahetööd (usalduse, sõbralikkuse tähtsus). 6. t. Õpilaste omavahelisest suhtlemisest - korrektsus ja endavalitsemine seal. 7. t. Käitumine kodus (vanemate, õdede-vendade, teenijate, külaliste jt. vastu); käitumine vanemate inimeste seltskonnas. 8. t. Tervishoid (söömine, hammaste, jalgade puhtus ja tervishoid). 9. t. Soome kirju (klassil oli soome õpilastega minu algatusel kirjavahetus). 10./11. t. Ettevalmistusi klassiõhtuks. 12. t. Kodukaunistamisest. Ilu ja kord kodus ja kodu ümbruses. 13./14. H. Treffneri Gümnaasiumi ajaloost.